RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QITUVCHILARINING PEDAGOGIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH

Idiyeva Niginabonu Erkin qizi,
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur tezisda raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirishning ilmiy-pedagogik asoslari yoritilgan. Raqamlashtirish jarayonining ta’lim mazmuni, o‘qitish metodlari, pedagogik muloqot, baholash va ta’lim natijalarini monitoring qilishga ta’siri tahlil qilinib, bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligida raqamli vositalardan foydalanishning o‘zi yetarli emasligi, balki ularni maqsadga muvofiq pedagogik vazifalar bilan integratsiyalash zarurligi asoslangan. Shuningdek, pedagogik kompetentlikni rivojlantirishning motivatsion, kognitiv, amaliy-faoliyatli va refleksiv komponentlari ajratib ko‘rsatilgan. Raqamli ta’lim muhitida interfaol, muammoli, loyiha asosidagi, hamkorlikka yo‘naltirilgan va individual ta’lim texnologiyalaridan foydalanish bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishning muhim omili sifatida talqin etilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli ta’lim muhiti, bo‘lajak o‘qituvchi, boshlang‘ich ta’lim, pedagogik kompetentlik, raqamli kompetentlik, raqamli pedagogika, ta’lim texnologiyalari, kasbiy tayyorgarlik, refleksiya, raqamli resurs.

Аннотация. В статье представлены научно-педагогические основы формирования педагогической компетентности будущих учителей начальных классов в условиях цифровой образовательной среды. Анализируется влияние цифровизации на содержание образования, методы обучения, педагогическое общение, а также на процессы оценивания и мониторинга образовательных результатов. Обосновывается тезис о том, что для профессиональной подготовки будущих учителей недостаточно простого использования цифровых инструментов — необходима их эффективная интеграция с

соответствующими педагогическими задачами. Кроме того, выделяются мотивационный, когнитивный, деятельностно-практический и рефлексивный компоненты процесса формирования педагогической компетентности. Применение интерактивных, проблемно-ориентированных, проектных, совместных и индивидуализированных образовательных технологий в цифровой среде обучения определяется как ключевой фактор развития профессиональной компетентности будущих учителей начальных классов.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, будущий учитель, начальное образование, педагогическая компетентность, цифровая компетентность, цифровая педагогика, образовательные технологии, профессиональная подготовка, рефлексия, цифровой ресурс.

Bugungi kunda ta’lim tizimining raqamli transformatsiyasi pedagog kasbining mazmuni va unga qo‘yiladigan kasbiy talablarni tubdan o‘zgartirmoqda. Raqamli texnologiyalar ta’lim jarayoniga faqat texnik vosita sifatida emas, balki ta’lim mazmunini loyihalash, o‘quv faoliyatini tashkil etish, individual ta’lim trayektoriyalarini shakllantirish, baholash va pedagogik refleksiyani amalga oshirish imkonini beruvchi muhit sifatida kirib kelmoqda.

UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan o‘qituvchilarning AKT kompetensiyalari konsepsiyasida ham texnologiyalarni ta’limga integratsiyalash o‘qituvchining professional faoliyatini takomillashtirish bilan bir qatorda, ta’lim oluvchilarda zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish vositasi sifatida qaraladi. Mazkur yondashuvda o‘qituvchilarni tayyorlash va ularning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta’minlash alohida ahamiyat kasb etadi.

Yevropa Komissiyasining DigCompEdu konsepsiyasi esa pedagogning raqamli kompetentligini professional hamkorlik, raqamli resurslardan foydalanish, o‘qitish va ta’lim olishni boshqarish, baholash, ta’lim oluvchilarni imkoniyatlarini kengaytirish hamda ularning raqamli kompetentligini rivojlantirish kabi oltita asosiy yo‘nalish orqali izohlaydi.

Shu nuqtayi nazardan, bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmasini shakllantirish bilan cheklanib qolmasdan, mazkur texnologiyalarni aniq pedagogik maqsad, metod va natijalar bilan uyg‘unlashtira olish kompetentligini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biridir.

Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining pedagogik kompetentligini rivojlantirish masalasi, avvalo, “kompetentlik” tushunchasining mazmunini aniqlashtirishni talab qiladi. Pedagogik kompetentlikni o‘qituvchining nazariy bilimlari, amaliy ko‘nikmalari, kasbiy qadriyatlari, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati hamda o‘z faoliyatini refleksiv baholashga tayyorligining integrativ birligi sifatida talqin qilish mumkin.

Raqamli ta’lim sharoitida mazkur kompetentlikning mazmuni yanada kengayadi. Chunki zamonaviy pedagog:

raqamli ta’lim resurslarini izlash, tanlash va pedagogik jihatdan baholay olishi;

raqamli vositalarni darsning maqsadi va mazmuniga muvofiq tanlay olishi;

interaktiv va multimedia resurslaridan metodik jihatdan asoslangan holda foydalana olishi;

raqamli muhitda ta’lim oluvchilar bilan samarali pedagogik muloqot o‘rnata olishi;

raqamli baholash vositalaridan foydalanishi;

ta’lim natijalarini raqamli ma’lumotlar asosida tahlil qila olishi;

ta’lim oluvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda raqamli ta’lim imkoniyatlarini differensiallashtira olishi;

axborot xavfsizligi, akademik halollik, mualliflik huquqi va raqamli etikaga rioya qilishi;

o‘zining raqamli-pedagogik faoliyatini muntazam tahlil qilib, takomillashtira olishi lozim.

DigCompEdu modelida ham raqamli kompetentlikning rivojlanishi oddiy texnik foydalanishdan innovatsion pedagogik amaliyotlarni yaratishgacha bo‘lgan bosqichma-bosqich jarayon sifatida ko‘rsatiladi. Ushbu yondashuv bo‘lajak o‘qituvchining raqamli kompetentligini faqat “texnologiyadan foydalana olish” bilan tenglashtirmaslik zarurligini ko‘rsatadi.

Raqamli ta’lim muhiti bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligini faollashtirish uchun bir qator pedagogik imkoniyatlarni yaratadi. Birinchidan, raqamli muhit ta’lim mazmunini individuallashtirish va differensiallashtirish imkonini beradi. Talabalar o‘zlashtirish darajasi, qiziqishi va ehtiyojlaridan kelib chiqib, turli murakkablikdagi topshiriqlarni bajarishlari mumkin. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar hamkorlikka asoslangan ta’limni rivojlantiradi. Talabalar umumiy loyihalarni ishlab chiqish, elektron resurslar yaratish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish va natijalarni raqamli formatda taqdim etish orqali kasbiy faoliyatga yaqinlashtiriladi. Uchinchidan, raqamli vositalar pedagogik refleksiyani kuchaytiradi. Talaba o‘zining dars loyihasi, topshiriqlari, baholash vositalari va ta’lim natijalarini tahlil qilib, keyingi pedagogik faoliyatini takomillashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. To‘rtinchidan, raqamli ta’lim muhiti nazariya va amaliyot o‘rtasidagi uzviylikni kuchaytiradi. Xususan, bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilari raqamli dars ishlanmalari, interaktiv topshiriqlar, elektron didaktik materiallar va baholash vositalarini mustaqil ishlab chiqish orqali pedagogik bilimlarini amaliy faoliyatga transformatsiya qiladilar.

Bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining pedagogik kompetentligini samarali rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlarni ta’minlash muhim:

ta’lim mazmunini raqamli pedagogika talablari asosida modernizatsiya qilish;

raqamli texnologiyalarni alohida fan doirasida emas, balki kasbiy tayyorgarlikning barcha bosqichlariga integratsiyalash;

talabalarning real pedagogik vaziyatlarni raqamli vositalar asosida hal etishiga yo‘naltirilgan topshiriqlar tizimini yaratish;

loyiha, muammoli ta’lim, blended learning, hamkorlikda ta’lim va teskari sinf kabi zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish;

talabaning individual raqamli ta’lim trayektoriyasini shakllantirish;

raqamli portfolio asosida talabaning kasbiy rivojlanishini monitoring qilish;

pedagogik amaliyotni raqamli ta’lim muhiti bilan integratsiyalash;

muntazam pedagogik refleksiya va o‘z-o‘zini baholash mexanizmlarini joriy etish.

Bunda raqamli texnologiyalardan foydalanishning asosiy mezoni “qancha texnologiya ishlatilgani” emas, balki ushbu texnologiya qanday pedagogik natijaga xizmat qilgani bo‘lishi lozim.

Raqamli ta’lim muhitida pedagogik kompetentlikni rivojlantirish jarayonining samaradorligi texnik vositalarning mavjudligi bilangina belgilanmaydi. Asosiy masala bo‘lajak o‘qituvchining texnologik imkoniyatlarni pedagogik vazifaga moslashtira olish qobiliyatidir. Shu sababli oliy ta’limda raqamli kompetentlikni shakllantirish jarayonini “texnologiyani o‘rganish”dan “texnologiya yordamida pedagogik muammoni hal qilish” darajasiga olib chiqish zarur. Xususan, boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishida bu masala alohida ahamiyatga ega. Chunki boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh, psixologik va individual xususiyatlari raqamli vositalarni tanlashda maxsus metodik yondashuvni talab qiladi. Bo‘lajak o‘qituvchi raqamli resursning faqat texnik imkoniyatlarini emas, balki uning bolaning yoshiga, bilish faoliyatiga, ta’lim maqsadiga va kutilayotgan natijaga muvofiqligini ham baholay olishi kerak. Shu jihatdan, raqamli-pedagogik kompetentlikni rivojlantirish jarayonida “raqamli vosita – pedagogik maqsad – o‘quv faoliyati – natija – refleksiya” siklining muntazam takrorlanishi talabaning kasbiy tajribasini boyitadi.

Raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirish zamonaviy oliy pedagogik ta’limning strategik vazifalaridan biridir. Mazkur jarayonni faqat raqamli texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish bilan cheklash pedagogik

kompetentlikning mohiyatini toraytirib qo‘yadi. Raqamli kompetentlikning rivojlanishi texnologik vositalarni egallashdan pedagogik innovatsiyani mustaqil loyihalashgacha bo‘lgan uzluksiz jarayon sifatida qaralishi lozim. Yevropa Komissiyasining DigCompEdu yondashuvida ham pedagoglarning raqamli kompetentligini rivojlantirish bosqichma-bosqich jarayon sifatida tavsiflanib, raqamli resurslarni tanlash, o‘qitish, baholash, ta’lim oluvchilarni qo‘llab-quvvatlash va ularning raqamli kompetentligini rivojlantirish kabi yo‘nalishlar bir butun tizim sifatida qaraladi.

Demak, bo‘lajak boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilarining pedagogik kompetentligini rivojlantirishda raqamli ta’lim muhitidan tizimli, maqsadli va metodik asoslangan foydalanish kelajakdagi pedagogning kasbiy tayyorgarligi sifatini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aralova D. Raqamli ta’lim muhitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining akmeologik pozitsiyasini rivojlantirish. Том 3 № 8 (2025): “Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali.
2. Olimov B.J. Raqamli ta’lim muhitida bo ‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining mantiqiy kompetentsiyalarini rivojlantirish. “raqamli ta’limning zamonaviy tendentsiyalari va ularni ta’lim-tarbiya jarayoniga tadbiq qilish yo‘llari” mavzus idagi respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi 25-oktabr 2023-yil.
3. Qaytarova N.K. Raqamli ta’lim muhitida bo'lajak boshlang’ich sinf o'qituvchilarining o‘z-o‘zini rivojlantirish kompetensiyasini rivojlantirish. May 19, 2026.
4. To‘rayeva Dilnoza Ismoilovna. Raqamli ta’lim sharoitida bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining diagnostik kompetentligini rivojlantirish. Inter education & global study Scientific-theoretical and methodological journal.

ISSN 2992-9024 (online)
2026, volume 4, issue 5.